

Papp Kinga

Az önreprezentáció formái Apor István leveleskönyvében

Kora újkori misszilisekben, akárcsak más személyes forrásokban, gyakran olvashatók olyan részek, amelyekben a levélírók tisztességüket, hazafiságukat, hűségüket, hangsúlyozták, mindez persze az egodokumentumokkal járó önreprezentáció része, amelyben a szövegek írói újból és újból megalkotják önmagukat.¹ Ezek az énképek, identitás- és magatartásformák az egyéni szerepköröktől függően változhatnak,² kulturális, nyelvi, közösségi normák befolyásolják, és nemcsak írásban nyilvánulnak meg, hanem az egyének életvitelében, tetteiben is megtalálhatók.³

Azok a személyek, akik hatalommal, befolyással bírnak, mindig is nagyobb szükségét érezték az énmegformálásnak, önreprezentációnak, *énperformáciának*, a kellő hatás, benyomás elérése érdekében, a környezet, a társadalom, az egyes helyzetek elvárásainak megfelelően pedig a színlelés, a megtévesztés minden lehetséges instrumentumát felhasználták, mozgósították az alakoskodás eszköztárát.⁴ Machiavelli, Lipsius államelméleti művei, valamint Grotius, Castiglione,⁵ Accetto munkái is erről tanúskodnak, ezek a szövegek pedig nemcsak az uralkodói könyvtárakban voltak jelen, hanem a nagyobb erdélyi nemesek könyvesházaiban is fellelhetők voltak.⁶

Az Erdélyi Fejedelemség alkonyának közszereplői, tiszttségviselői képzeletbeli lajstromát áttekintve elgondolkodtató tény, hogy a köztudatban a róluk kialakított képet mennyire befolyásolta a 19. századi romantikus történetírás, a kortársak leírása. A címszereplő Apor István a székely primorok közé tartozott, a Habsburg-berendezkedés időszakában nagy befolyásra és vagyona tett szert, azonban személye igencsak elmarasztalt vagyonszerzési eljárásai, felekezeti és politikai beállítottsága miatt. A róla kialakított képet nagyban befolyásolták kortársai fennmaradt szövegei: Bethlen Miklós önéletírása,⁷ Vass György naplója,⁸ Apor Péter

Papp Kinga (1983) – PhD, tudományos munkatárs, EME, Kolozsvár, papp.kinga@eme.ro

A kutatást a Domus szülőföldi ösztöndíj támogatta.

¹ Peter Burke: *Representations of the Self from Petrarch to Descartes. = Rewriting the Self.* Ed. Roy Porter. London–New York 1997. 17–28.

² Tóth Zsombor: *A koronatanú: Bethlen Miklós.* Debrecen 2007. 148, valamint László János: *Szerep, forgatókönyv, narratívum. Szociálpszichológiai tanulmányok.* Bp. 1998. 12–19.

³ Tóth: i.m. 149–150.

⁴ R. Várkonyi Ágnes: *Szimuláció, etika és törvényesség. 1660–1711. = Színlelés és rejtőzködés. A kora újkori magyar politika szerepjátékai.* Szerk. G. Etényi Nóra, Horn Ildikó. Bp. 2010. 235–241.

⁵ Uo. 266.

⁶ Monok István: *Udvartartási minták, korszerű ismeretanyag a 16–17. század fordulójának főúri könyvtáraiban Magyarországon. = Színlelés és rejtőzködés.* i.m. 67–76.

⁷ Bethlen Miklós *élete leírása magától.* Szövegmond., jegyz. Windisch Éva. Bp. 1980.

⁸ *Czegei Vass György és Vass László naplói 1659–1739.* Kiad. Nagy Gyula. Bp. 1896. (Magyar Történelmi Emlékek. Magyar történelmi évkönyvek és naplók a XVI–XVIII. századokból. III. kötet.)

Methamorphosis Transylvaniaeja,⁹ valamint Cserei Mihály históriája.¹⁰ Azonban mindezek mellett legnagyobb érdemeit senki sem tagadhatja, egyházpolitikai téren kifejtett tevékenysége jelentős, kulcsfontosságú szerepe volt a Katolikus Státus megerősödésében, a püspöki intézmény visszaállításában,¹¹ valamint az erdélyi románoknak a katolikus egyházzal való egyesülésében.¹² Saját szövegei nem nagyon ismertek, Biró Venceltől eltekintve keveset foglalkozott személyével a szakirodalom.¹³ Biró kutatásaiból kiindulva, a kor katolikus előljáróinak írasha-bitusát vizsgálva került kezembe elfeledett leveleskönyve, amelyben megőrződtek az 1696–1701 között, kincstárosként küldött leveleinek másolatai. Fontos kiemelni azt, hogy a leveleskönyv Apor életéből csupán öt évet foglal magába, és ebből az időszakból sem tartalmazza az összes általa küldött levelet, hanem csak azokat, amelyek a kincstartói tisztségéhez tartoznak.

A leveleskönyv

A kézirat nem teljesen ismeretlen, Biró az 1935-ös, Apor Istvánról szóló monográfiájában felhasználta, azonban az EME kézirtárának elkobzásakor a levéltári fondok átrendeződtek, lelőhelyét csak kevesen ismerték. A leveleskönyv ma a Román Nemzeti Levéltár Kolozs Megyei Igazgatóságán található a Korda család gyűjteményében¹⁴ más Apor-iratokkal együtt, érdekes módon nem az Apor család levéltárában¹⁵ őrződött meg, hanem a Korda familiához került, valószínűleg Apor István harmadik felesége, Farkas Zsuzsánna, korábban Korda Zsigmondné által. A Korda család levéltárának ezen töredéke eredetileg a losonczy gróf Bánffy család levéltárában volt elhelyezve az iktári Bethlen család levéltárával együtt, Rokonságok címmel,¹⁶ Biró is ezt a lelőhelyet ismerte.

A leveleskönyvnek díszített, kissé megrongálódott bőrkötése van, amely valószínűleg korabeli. A kötésbelsőn sem a kézirat elején, sem pedig a végén nincsenek possesori vagy későbbi bejegyzések. A kötet méterei: 34 x 21,5 cm, vastagsága 8 cm, terjedelme 933 oldal. A kéziratban kétféle számozás található, egyrészt van egy eredeti, melyet a másoló kezdett el, minden paginát külön számozó, amely a 289. oldalig tart, onnan (1698. január 1-jétől) utólagos ceruzával írott levéltári számozással folytatódik a végéig, ezenkívül van egy utólagos, levelenkénti levéltári számozás, amely 459. levélíg tart. A kötet elején a lapok vonalazottak, de ez csupán az 57 levélíg tart.

Címlapján ez áll: *Deus providebit*, majd alatta *Recto agendo, neminem time*. A következő oldalon egy kimutatás olvasható arról, hogy milyen dokumentumból hány található a

⁹ *Altorjai B. Apor Péter munkái*. Közl. Kazinczy Gábor. Pest 1863. (Monumenta Hungariae Historica, Második osztály: írók, 11.)

¹⁰ Cserei Mihály: *Erdély históriája* [1661–1711]. Bp. 1983.

¹¹ Biró Vencel: *Altorjai gróf Apor István és kora*. Kvár 1935.

¹² Marton József: *A gyulafehérvári vallási unió (1697–1701). Apor István és Baranyi Pál László szerepe az unió létrejöttében*. Studia Universitatis Babeş-Bolyai, Theologica Catholica Latina, XLVIII(2003) 111–120.

¹³ Balogh Judit: *Apor István, az erdélyi katolikus arisztokrata helye a székely elitben*. = *Műveltség és társadalmi szerepek. Arisztokraták Magyarországon és Európában*. Szerk. Bárány Attila et al. Debrecen 2014. 383–400.

¹⁴ Román Nemzeti Levéltár Kolozs Megyei Igazgatósága, Kolozsvár (KvNL) 377 fond, Korda család (a továbbiakban KvNL Korda cs.) 50.

¹⁵ KvNL 317 fond, Apor család, valamint a Román Nemzeti Levéltár Kovászna Megyei Igazgatósága, Sepsiszentgyörgy (SSzNL) 36 fond, Apor család.

¹⁶ Jakó Zsigmond: *Az Erdélyi Nemzeti Múzeum levéltárának múltja és feladatai*. Kvár 1942. 26.

kötetben,¹⁷ azonban ez valószínűleg a kézirat keletkezésének első felében készült, mivel ennél jóval több szöveget tartalmaz a leveleskönyv. A szövegek írásképéből megállapítható, hogy nem egy kéztől származnak, legalább öt másoló, kincstári titkár kézírása különböztethető meg, és ezek váltakozva jelennek meg az öt év folyamán. Kiletük bizonytalan, azonban az kijelenthető, hogy az első másoló nem más, mint Cserei Mihály,¹⁸ Apor István titkára, akinek kézírása gyakran megjelenik a kötetben, ugyanakkor néhányszor előfordul Apor István kézírásához hasonló betűvezetés is.¹⁹

A kötet első lapjának versóján található bejegyzés a konkrét tartalmára utal: *Series Expeditionum Viensium ad Excelam Cameram Aulicam, ejusdemque ad Praesidem & Consiliarios circa Negotia Thesaurariatum Transylvanicum concernentia. Incipiendo ab A[nn]o 1696. 4 januar[ius].* Tehát 1696 januárjában keletkezett az első elküldött levél, a legkésőbbi irat pedig 1701. február 13-ról van datálva. A kolozsvári családi levéltárban, valamint a Korda-gyűjtemény további mappáiban találtam olyan leveleket ezekből az évekből, amelyek nincsenek benne a leveleskönyvben, ide Apor főként azokat a leveleket másoltathatta be, amelyek az erdélyi kincstári ügyekhez tartoztak, és amelyeket Bécsbe küldött. Ez alól képeznek kivételt a különböző jövedelmek beszedőihez (tizedelők, kamaraispánok, árendabeszedők, hajómesterek stb.) címzett írások, de valószínűleg ezekről is készült Bécsbe küldött másolat, szintén kivételt képeznek a családi élet, magánélet egy-egy szegmenséhez kapcsolódó passzusok (Apor Péter házassága) vagy a saját konfliktusairól szólók (Bethlen Miklós, Szentkereszti András, Dőri László), valamint a saját bécsi embereinek küldött parancsok.

A levelek keletkezési helyét megfigyelve elmondható, hogy a kincstáros főként Kecén, Tordán, Gyulafehérváron, Kolozsváron, Nagyszebenben, Vicén, Marosvásárhelyen, Segesváron, Somlyón, Bögözben tartózkodott, valamint két levele kelt a gyógyi fürdőről. Gyakoriságuk a korabeli postai viszonyokat tükrözi, havonta egy-két alkalommal küldött Bécsbe levelet, és olyankor több címzettnek íratott egyszerre, ez a szövegek írásképén is igazolódik. Többször előfordult, hogy ugyanazt a levelet küldte több bécsi címzettnek.

A leveleskönyv szövegei között nemcsak misszilisek olvashatók, hanem különböző összeírások, beadványok, instrukciók, kezeslevelek, káptalanok listája, fizetésekről szóló kimutatások, az erdélyi posták útjának összeírása stb. is megtalálható.

A szövegek elsősorban az ő nevében íródtak,²⁰ de vannak kivételek is, így megtalálhatók a Katolikus Státus beadványai, szászok, reformátusok, valamint az erdélyi román papok beadványai, esküszövegek (rationalisták esküje, a kincstári titkárok esküje, szász papok esküje) stb.

A levelek címzettjei között megtalálhatók a bécsi udvar előljárói, az udvarban tartózkodó vagy ott megforduló erdélyi nemesek és más tisztségviselők, a különböző kincstári jövedelmeket igazgató, beszédő erdélyi tisztségviselők, különböző beadványok szerzői (a szász nemzet, a reformátusok vagy az ortodox papok képviselői stb.). Az udvari körökhöz tartozó

¹⁷ „Missilis levéltől f. 24, Absolutionalis f. 6, Confirmatiotól f. 6 ...” stb.

¹⁸ Tóth Zsombor hívta fel a figyelmet Cserei Mihály írására, segítségét ezúttal is köszönöm.

¹⁹ Apor kézírása a bécsi útja alatt készült naplójában tekinthető meg (KvNL Korda cs., 50), valamint néhány levelében, melyek a kolozsvári Apor fondban találhatóak.

²⁰ Tóth Zsombor hívta fel a figyelmet arra, hogy az Apor–Cserei kapcsolatban előfordult, hogy Apor csak szóban közölte az utasításokat, Cserei önállóan fogalmazta meg a levelet: Tóth Zsombor: *A szerző neve(...)*. (*Manu propria szignatúra vs. Szerzőség familiáris viszony szerzőségi dimenziójában.* = *Filológia és textológia a régi magyar irodalomban.* Szerk. Kecskeméti Gábor, Tasi Réka. Miskolc 2012. 397–408.

leggyakoribb címzettek: Rabutin generális (23 levél), Johann David Palm (16 levél), Karl Gottlieb Aichpichl udvari kamarai tanácsos (31 levél), Franz Ulrich Kinsky cseh főkancellár (14 levél), Paul Komornik von Kleinburg udvari kamarai tanácsos (55 levél), Kollonics esztergomi érsek, az udvari kamara elnöke, Julius Friedrich Bucelleni osztrák udvari kancellár, Ferdinánd Bonaventura Harrach főudvarmester, Ludwig Albert von Thavonath kamaratanácsos, valamint legfőbb bizalmasa, Hevenesi Gábor (27 levél). Az erdélyi címzettek közül leggyakrabban Kálnoki Sámuel kancellárhelyettes (24 levél), Fiáth János (11 levél), Szentkereszti András (10 levél), Dőri László (25 levél), Száva Mihály (6 levél), Szász János (5 levél), Puj Miklós (4 levél, 2 rendelet), Mikes Mihály (9 levél), Tatrosi Mihály (14 levél), II. Apafi Mihály (4 levél) neve fordul elő.

A leveleskönyv szerkezetén megfigyelhető a titkárok, írnokok munkájának, lelkesedésének változása, a kezdeti megvonalazott, pontos címmel, keltezési hellyel ellátott szövegek idővel rendezetlenebbek lesznek, a vonalazás elmarad, néhol a keltezés sem jelenik meg, és előfordulnak kivonatolt levelek is. A kötetben megjelent szövegek nyelve vegyesen latin és magyar, ami a címzett függvényében változik, azonban előfordulnak ugyanahhoz a címzethez küldött magyar és latin levelek is (pl. Hevenesi esetében). Megfigyelhető, hogy a latin nyelvű szövegek túlsúlyban vannak. Összesen 707 önálló szöveget különítettem el a kötetben, melyek közül természetesen az erdélyieknek küldött levelek a legizgalmasabbak és kutatásom szempontjából a jelentősebbek. A kötetet mint a kincstáros munkáját illusztráló és Apor érdemeit alátámasztó forrást Biró Vencel Apor-életrajzában feldolgozta,²¹ azonban Apor kapcsolatrendszerére, politikai és felekezeti önreprezentációjára vonatkozó adatok is fellelhetők benne.

A levelek Apor István-képe

Apor levelei azt illusztrálják, hogy miként reprezentálta önmagát egy-egy címzettnek, hogyan értékelte saját tevékenységét, valamint hogyan jellemzett, mutatott be másokat. Kutatásom során kortársainak szóló leveleiből azokat a részeket próbáltam megragadni, amelyekben önmagát határozta meg, megfigyelni, hogy milyen érdekérvényesítési stratégiákat használt, és miként igazolta ezek legitimitását, mindezekből egyes kortársaihoz, ellenfeleihez fűződő viszonya is kirajzolódik. Kiinduló tétele az, hogy a levelek olyan retorikai erudícióval megteremtett elbeszélések, amelyek minden esetben egy konkrét címzettnek szólnak, tehát az önmegformálás elsősorban a címzettnek szól, a címzett elvárásait elégíti ki. Ezenkívül minden levélíró számíthatott arra, hogy misszilisei másokhoz is eljuthatnak, ugyanis a kora újkori levélszövegekből az derül ki, hogy előszeretettel másolták le egymás leveleit, és küldték tovább másoknak is. Mindezek mellett megvolt annak is a kockázata, hogy a levél bármikor illetéktelen kezekbe kerülhetett, tehát nagyon bizalmas dolgokat nem közöltek postai úton.

Apor leveleiben inkább a közélet, a *publicus* eseményei érhetők tetten, egyházpolitikával, pénzügyekkel, közigazgatással kapcsolatos információkat tartalmaznak, ezért inkább a közéleti magatartásmodellek, közéleti szerepek nyilvánulnak meg ezekben a szövegekben, magánéletre vonatkozó információ vagy reprezentáció csak elvétve olvasható bennük, legfeljebb a rokonsági kapcsolatokra vonatkozó adatok találhatók szövegeiben.

²¹ Biró Vencel: *i.m.* 29–52.

Tanulmányom írásakor főként azt a 166 magyar levelet néztem át, amelyeket Apor a korabeli erdélyi nemesekhez, a különböző funkciókat betöltő erdélyi személyeknek, valamint Heveneszi Gábor jezsuita házfőnöknek címzett. Kiemelt figyelmet szenteltem a Heveneszi Gábornak, Kálnoki Sámuelnek, Mikes Mihálynak, Szentkereszti Andrásnak, Dőri Lászlónak, valamint Fiáth Jánosnak címzett levelekre. Apornál – akárcsak több katolikus kortársa esetében – az önreprezentációnak leginkább életének a Habsburg fennhatóság alatt töltött időszakában lett jelentősége.²² Gyakran érték támadások, ismételten szándékai tisztességét kellett igazolnia, gyakran élt a simulatio-dissimulatio nyújtotta lehetőségekkel,²³ melyek a társadalmi érvényesülés legfontosabb eszközeinek számítottak.²⁴

Imázsépítésének gyakran látványos megnyilvánulásai olvashatók leveleiben, megtalálhatók dühkitörései egyik-másik ellenfele miatt, ilyenkor a saját igazát hangsúlyozta, jellemét igazolta, másokat is felhasználta saját céljai véghezvitelére, nevének fényezésére. Legádázabb ellenfelének Bethlen Miklóst tartotta, akivel a tordai malom tulajdonjoga fölött folytatott pereskedésén kívül felekezeti ellentétei is voltak, ugyanis Apor minden tőle telhetőt megtett, hogy egy-egy megüresedett tisztségbe valamelyik katolikus hívét helyeztesse be, valamint, hogy a katolikus egyháznak egyre több privilégiumot szerezzen az uralkodótól. A köztük lévő viszony annyira elmérgesedett, hogy ezekben az években a levelezést is beszüntették.

Állandó levelező partnere volt Heveneszi Gábor jezsuita házfőnök, akit beavatott terveibe, közvetítette saját és a Státus kéréseit, szuggesztívóit Kollonics Lipót bíboroshoz, az udvari kamara elnökéhez, ezenkívül az erdélyi egyházmegye az ő érseki fennhatósága alá tartozott. Apor leveleskönyvében huszónhét Heveneszinek címzett levél maradt fenn, melyekben a katolikus ügyek élénk harcosaként mutatkozott meg, javaslatokat tett arra, hogy a megüresedett tisztségekbe katolikusokat nevezzenek ki, kijátszva a más felekezetek jelöltjeit, hangsúlyozva, hogy ha ezt a páternek sikerül elérni, akkor mind Isten előtt, mind pedig az egész erdélyi katolikus religio előtt kedves dolgot cselekszik.²⁵

Gyulaffy László halálakor, 1699-ben a katolikusok egyedüli erdélyi védelmezőjeként mutatta be magát: „bizonytal írom k[e]g[yelme]dnek, nem tudok már mit csináljak, mivel azt az egy embert ismertem a ki constantissime forgatta a Catholicus Státus dolgait, és akinek hátához én is bátran támaszkodhattam, már a többi között csak egyedül maradtam, és bizony kész vagyok egyedül is valamit religióm előmenetelire tudhatok el követni, sőt igaz hitemhez való alkalmatosságomat véremmel is meg pecsételni, csak k[e]g[yelme]tek is, ne hadgyon engemet az én ellenségimnek akarattjokra.”²⁶

Terveit egészen addig sikerült véghezvinnie, amíg az 1699-ben megalakult Cameratica Comissio vezetője, Ludwig Albert Thavonath Erdélybe érkezett, aki nemcsak hogy semmibe

²² Az Apor István és Kálnoki Sámuel közötti viszonyról lásd Papp Kinga: *Tollforgató Kálnokiak. Családi íráshasználat a 17–18. századi Erdélyben*. Kvár 2015. 98–106.

²³ A fogalmakat a Vigh Éva által meghatározott jelentésben használom, aki rámutatott arra, hogy magyar fordításaikban általában pejoratív értelmük van, és nem igazán különböztethető meg a két fogalom, holott „kétféle lelki képességet takar: a politikai, vallási kérdésekben, a társadalmi életben a dissimulatioval tulajdonságainkat, gondolatainkat rejtjük, disszimuláljuk, míg a simulatio segítségével olyan tulajdonságokat gondolatokat mutatunk ki, amelyekkel valójában nem rendelkezünk.” Vigh Éva: *A barokk színlelés művésze és Torquato Accetto*. = Uő. bev., ford., s.a.r. :Torquato Accetto: *A tisztes színlelésről*. 1997. 9.

²⁴ Uo. 31.

²⁵ KvNL Korda cs. 50, 171^v.

²⁶ KvNL Korda cs. 50, 298^r.

vette Apor javaslatait, németeket helyezett az erdélyi tisztségekbe, nem kérte ki véleményét, hanem nyomozást is indított ellene. Az ebben a periódusban született első levelekben még kikérte Hevenesí véleményét és segítségét Thavonathal szemben, önmagát úgy mutatta be, mint aki a jövevény miatt nem végezhetette feladatait, elveszítette autoritását: „én nem tudom soha is, hogy alkalmaztassam magam mert velem eő k[e]g[ye]lme mit akar semmit sem közöl, hanem csak Bethlen Miklós ur[am] eő k[e]g[ye]l[m]é]nek mindene, k[e]g[ye]lme]d tetczésit várom, ha éljeke én magam tisztemnek authoritássával, vagy mit csináljak, mert attól félek, hogy ha keménkedem ő k[e]g[ye]lme ellen az kamarát offendálok, melyet offendálni nem akarnék, de bizony valóban sajnálom, hogy tiszt légyek és tisztségemmel nem élhetek. Igazán meg vallom, vász nem akarok senkinek lenni”.²⁷ Többször megjelenik leveleiben tiltakozásként az, hogy ő nem akar váz lenni, mintegy utalva arra, hogy a politika teátrumában báb nem kíván lenni, nem hagyja magát irányítani, csak teljes értékű színészként, szereplőként vesz részt az eseményekben. Az évek kitartó munkájával, szerencsés döntésekkel, kapcsolatokkal megszerzett pozíciójáról nem szívesen mondott volna le egy „idegen”, betolakodó miatt. Sértettség olvasható ki soraiból, úgy érezhette, hogy megalázó, méltatlan rá nézve a kialakult helyzet, mellőzöttségét nem akarta elfogadni: „eő k[e]g[ye]lme ne bányék így velem, mert az Excelsa Camera sem bánt így velem Bécsben, meg böcsüllött, sessiot érdemem felet adott, discourált, concludált az erdélyi dolgokban velem, de ez semmit sem mond, csak akkor hallom mikor meg vadnak a dolgok, igassággal írom készebb vagyok az hóhér fegyvere alá menni, mint sem ilyen gyalázatosan élni ő k[e]g[ye]lme]vel, ennek én sok ratioját adhatom az ő idejében, hogy nem ezt érdemlette az én sok hű pártos szolgálatom eő k[e]g[ye]l[m]é]től”.²⁸ Kezdetben ezzel a pozícióval próbált nyomást gyakorolni Hevenesire, hogy bécsi kapcsolatai által megintsék Thavonathot. Az 1700-as évben született későbbi leveleiben Apor egyre inkább áldozatként mutatta be magát: „én azt igen recognoscalom, hogy kegyelmed mind nékem sokat szolgált, s mind másoknak is sokat szolgálhat, kiét Isten k[e]g[ye]lme]teket álgya meg, ugyanis kegyelmetek akkor Istennek és magának is szolgál, mikor az én bajaimat orvosolja, mert nekem már ezen a világon nincs egyéb czéloom, hanem Istennek, s k[e]g[ye]lme]teknek s az egész Religióának szolgálhassak, ha az sok irigység, és az én gonosz akaróimnak munkája meg nem gátollja”.²⁹ Sorozatosan arra kényszerült, hogy önmagát igazolja a Hevenesinek szóló leveleiben a hírnevén esett csorba miatt: „Az én irántam való vádakról az projectumból eleget érthet k[e]g[ye]lme]d, [...] csudálkozom, hogy egyedül csak én voltam Erdélyben az ki után Thavonat úr ilyen szoroson inquirál mi lehessen az oka, hogy az harminczadokat ketten bírtam az gubernátorral, egyedül vádoltatom, az só körül esztendeje hogy életem koczkáztatásával ő felsége kezében szolgáltam az országtól, s tíz esztendőtől fogva való difficultásokért egyedül mocskolódom, senki se orv se tolvaj nem volt több az országban nállamnál, se törvénytelen ember se senki, csak én egyedül, könnyű által látni, hogy én ezt az én sok irigyeimtől leg nagyobbára az egy igaz és szent religiómét szenvedem”.³⁰ Üldöztetését, szenvedését katolikus hitével magyarázta, ezekben a levelekben mintegy a katolikus felekezet mártírijaként mutatta be magát. Globális összeesküvést sejtett maga ellen, melyben Bethlen Miklós mellett azok is részt vettek, akiket ő segített tisztségükbe. Leveleiből kiderül, hogy fontosnak tartotta régi jó híre visszaszerzését: „azt kérdi

²⁷ KvNL Korda cs. 50, 412’.

²⁸ KvNL Korda cs. 50, 415’.

²⁹ KvNL Korda cs. 50, 428’.

³⁰ KvNL Korda cs. 50, 428’.

k[e]g[yelme]d, hogy melyik tisztet amplectalom, generálisságoté vagy Thesaurariuságot, el higye k[e]g[yelme]d, jó lélekkel írom, bizony edgyik sem kell, csak válhassam tisztességesen meg ettől. Csak azon munkálódgyék k[e]g[yelme]l[me]tek, hogy restituáltassék ex integro az én böcsületem, s tisztem autoritása mentest (mint hogy az Statusok választanak volt, s eő Felsege úgy confirmált) elsőben a statusoktól azok által eő felségétől el búcsúszom, s el vonom magamat a mint lehet Istennek religiómna szolgálok. De ha most így el búcsúszom, amennyi hírt csináltak itt Thavonat úr alkalmatosságával felőlem, és az embereknél amint el vesztegették az én respectusomot, én se ur[amna]k se I[ste]nnek se religiómna nem szolgálhatok mert ennek leg főbb oka Bethlen Miklós. Azután Bethlen Sámuel, Pekri Lőrincz, Kálnoki Sámuel. NB kik is kit az Isten s k[e]g[yelme]d tud többire mind én creaturáim k[e]g[yelme]d által, s eminentiája által, fizessen az I[ste]n jóval a gonoszokért is nekik.³¹ Soraiban tükröződnek a 16–17. század politikai nézetei, a társadalmi nyilvánosságban csak a jó hírnév, a *fama bona* megtartásával lehet népszerű vezető, politikus valaki.³² Ezzel is magyarázható a korabeli főúri levelezések egyik gyakori toposza, miszerint egymást tudósítják a kortársaik róluk kialakított véleményéről, vagy figyelmeztetik egymást, hogy a róluk szóló *fama* nem túl pozitív bizonyos körökben. A hírnévkeltés, a rossz hírnév terjesztése Apor kortársait is foglalkoztatta,³³ Bethlen Miklós emlékiratának második része *A jó hírről, névről vagy emlékezetről* címet viseli, ahol arról írt, hogy a becsületes embernek is könnyen lehet rossz hírért kelteni.³⁴

Apor nemcsak önmagát, hanem az egész katolikus egyházat és előljárákat áldozatként, mártírként mutatta be: „csak nem az gutta üt meg a sok irigység miatt, kiről úgy hiszem Mikes úr leveliből bővebben ért k[e]g[yelme]d, micsodás dolgok agitáltatnak most az catholicus elsőbb emberek ellen, az kit az I[ste]nis lát, hogy ártatlanul szenvedünk minyájan.”³⁵ Kérte, hogy Thavonathot hívja vissza az udvar, Pilatusnak nevezve azt, ezzel még inkább fokozza a saját áldozatszerepét.³⁶

Nemcsak igaz katolikusként tüntette fel magát, hanem igaz magyarként is, aki felekezete mellett a nemzet érdekeiért is harcolt. Úgy látta, hogy ha kincstartói tisztét feladja az adott körülmények között, akkor az a magyarok kárára válik, ugyanis vagy elveszik tőlük a funkciót, vagy olyant helyeznek bele, aki nem méltó rá. Arra figyelmeztette a páteret, vigyázzon, hogy ne jussanak német kézre a tisztségek, találjanak igaz erdélyi magyart ezek betöltésére: „Az én Dispositióm felől mit írjon k[e]g[yelme]d értem édes Páterem, sub rosa íráim k[e]g[yelme]dnek, én azt magyarak s kivált erdélyi magyarak számára disponáltam.”³⁷

Hevenyesin kívül is állandóan megbízottjai voltak az udvarban, akik az ő nevében cselekedtek, beszámoltak neki arról, hogy mi történik Bécsben. A bona fama mellett kulcsfontosságú volt a jól értesültség is, annak volt politikai befolyása, akinek naprakész információi voltak

³¹ KvNL Korda cs. 50, 428^v.

³² Bene Sándor: *Theatrum politicum. Nyilvánosság, közvélemény és irodalom a kora újkorban*. Debrecen 1999. 382–383

³³ Nagy Levente: *A becület, a hírnév és a színlelés mint erkölcsfilozófiai kategória Zrínyi Miklós és Bethlen Miklós műveiben. = Az erkölcs szépsége. A kaposvári Erkölcs-, Művészetfilozófiai és -nevelési Konferencia előadásai*. Szerk. Czirják József et al. 2005. 195–199.

³⁴ Bethlen Miklós: *i.m.* 408–411.

³⁵ KvNL Korda cs. 50, 428^v.

³⁶ KvNL Korda cs. 50, 436^f. „nekem igen jól esnék ha Pilatust ki hinnák innen, úgy az én respectusom is talám inkább vissza jönne”.

³⁷ KvNL Korda cs. 50, 436^f.

mindenről, a jó döntések is ettől függték.³⁸ Apor leveleiből kitűnik, hogy ezért sok mindent meg is tett, lekötelezettjeit helyezte olyan pozíciókba, ahonnan elláthatták őt információval. Dőry Lászlót, aki a kincstár ágenseként tartózkodott Bécsben, bizalmasaként kezelte. Apor mindenről tudósította őt, elküldte neki azoknak a leveleknek a másolatát is, amelyeket az udvar előljáróinak írt (Kinsky főkancellár, Aichpichl kamarai tanácsos, Bucelleni kancellár vagy Kollonics érsek). Elvárta, hogy mindenről beszámoljon neki, ilyen részeket találunk a hozzá írt levelekben: „Itt az a hire cancellarius Bethlen Miklós uramat az udvar hivattya consultatoria, k[e]g[yelme]d sub manu mennyen végére ha ugyan hivattyáke és ha hivattyák miért, s engemet mingyarást tudósítson”, vagy: „Cancellárius Bethlen Miklós, ki gondolom talán projektumot ad be az udvarban, k[e]g[yelme]tek ezért legyen vigyázásban és engemet mindenekről tempestine informáljon, mert ez az ember csak nem nyukhatik”, „K[e]g[yelme]d mind két füle igen résen legyen, és engemet minden haladék nélkül tudósíccson.”

Apor több ízben küldött neki szemrehányó levelet, figyelmeztetve, hogy hanyagolja kötelességeit: „én már néhány rendbeli tudósításokból értem k[e]g[yelme]d nem csak az én privatumim körül, hanem a publicumokban is igen gyengén és restül procedál, holott k[e]g[yelme]d félre tévén bár a magam dolgait, tudgya jól minémü obligatióval tartozik az Erdélyi Thesaurariatussagnak, ahonnanis k[e]g[yelme]d tisztéséges salariumát esztendőnként megvárja. Vagy hogy sokak a k[e]g[yelme]d principalissai és annyi felé nem satisfacialhat, vagy a dámákkal való mulatozás nehezíti el k[e]g[yelme]d[e]t az időtől, vagy talám ellenem való apprehensiója tészén akadályt a dolgokban, elég az, hogy mind a publicumok, mind a privatumok az úrban el nyugottanak, emlékezhetik arra k[e]g[yelme]d, mások kedvetlenségével is mely szívesen igyekeztem én k[e]g[yelme]d[e]t promoteálni arra a mostani hivatalra, s nem gondoltam volna oly hamar meg változék k[e]g[yelme]d serénsége.”³⁹ Pozíciója és jó híre megtartásához szüksége volt arra, hogy jól informált legyen, ha ebben akadályozva érezte magát, bizalmasaival gyakran használta a hatalmaskodó patrónus szerepét, aki meg is fenyegette őket.

A másik bizalmasa Tatrosi Mihály volt, aki az ő megbízásából járt Bécsben 1696–1697-ben. Leveleiben őt is arra intette, hogy az ő érdekében beszéljen és cselekedjen az udvarban, jó hírét fenntartsa: „Kegyelmed ott az udvarba forgassa úgy az dolgokot, az mint az én becsüetem[ne] k meg maradására leg job[bnak] s illendöb[bnak] itili”.

Fiáth János kancelláriai titkár megválasztásáért is ő volt a felelős, mindent elkövetett, hogy egy újabb katolikus kerüljön oda, aki szintén bizalmasa lett. Leveleiben Fiáthnak is Thavonathra panaszkodott, aki mellet ő csak váz, nem thesaurus.

A leveleskönyvben huszonnégy Kálnoki Sámuel kancellárhelyetteshez címzett levél van. Apor bizalmasaként kezelte Kálnokit, arra számított, hogy a köztük lévő rokoni szál szorosabbra fűzésével együttműködésük is egyszerűbb lesz, azonban saját, valamint Kálnokinak Apor Péterhez címzett levelei is azt sugallják, hogy nem mindig volt zökkenőmentes a kapcsolatuk, mivel az alkancellár nem mindig úgy járt el, ahogy Apor szerette volna, és ez hozzájárulhatott a viszony elmérgesedéséhez. A Hevenesinek írott, korábban idézett levele is arról tanúskodik, hogy kapcsolatuk 1700-ra igencsak megromlott, Apor mindenkivel bizalmatlan lett. Leveleiben azokra a dolgokra válaszolt, amelyekkel Kálnoki vagy mások vádolták.

³⁸ Lásd erről R. Várkonyi Ágnes: *Bethlen Miklós gróf, az államférfi.* = Uő: *Századfordulóink.* Bp. 1993. 210–225.

³⁹ KvNL Korda cs. 50, 313^y.

1699. decemberi leveléből az derül ki, hogy Kálnoki azzal gyanúsította Aport, hogy az Apor Péter számára ígért Küküllő vármegyei főispánságot lényegében magának akarta, Apor azzal védekezett, hogy az ifjúnak „sem íre sem szelenczéje még hozája, sem experientiája a haza Törvényeiben, sem pedig olyan jószága a honnan betsületessen sustentálhatta volna magát, azért nem akartam, ma sem akarom soha, hogy gyalázattára introducáltassék, ha pedig k[e]g[yelme]d csak introducáltatni akarja lássa, én nem ellenzem hozá nemis szóllok, mától fogva cselekedgyék úgy k[e]g[yelme]d véle a mint akarja, de én protestálok, mind Isten, s e világ s a Felséges Udvar előtt oka ne legyen semmi inconvenciónak”.⁴⁰

Hízelgő, kedveskedő levélrészletei is vannak, saját érényeiről írt, melyek szintén a *simulatio* működésének jó példái: „Én k[egye]l[med]nek írásit bizony édes sógor úr nem apprehendaltam, sőt inkább kedvessen vöttem, mert én olyan természettel bírok, hogy a mit k[egye]l[m[e]d]be jónak látok üsmérek, azt szeretem s dicsírem, ami pedig ellenkező, azt nem jóvallom. azért k[egye]l[m[e]d] én nekem azután is hasonló confidenciával írjon azt köszönöm megh k[egye]l[m[e]d[ne]k”.⁴¹

Bethlen Miklós iránti ellenszenvéről a Kálnokihoz címzett levelek árulkodnak leginkább, ezekben saját igazát hangsúlyozta Bethlen fondorlatosságával szemben: „Édes sógor úr írhatom k[e]g[yelme]dnek Bethlen Mikós úr nyughatatlan elméji nem hogy szünnék az sok projectizálástól, és hamis informatioktól. Az minemű i[ste]ntelen munkát az egész ország, és gubernium, és az én személyem erantis be adot a fölséges udvarnak rövid nap k[e]g[yelme]d nagy csudálkozással fogja megh érteni, és el álmétkodik keresztény lélek, hogy vehette magát arra, hogy olly átkozott munkát forraljon mind átkozott s mind Guberniuma ellen, az Thorday malom iránt mind engemet s mind az mostani possessorokat minemű csalárdul defalcallta, vétek csak ki mondani is, én mind az által az mi engemet illet benne patientia I[ste]nre biztam ügyemet. De hogy az ország, s az Gubernium el szenvedhesse lehetetlen, talán ugyan az Ur I[ste]n ő szent felsége végső veszedelmére vakította s keményítette meg azt az embert, egyebet nem mondhatok felőle. Egészen minden reménysége Szentkeresztü uramban vagyon, de nem hihete[m] el, hogy az ő k[e]g[yelme]d ollyan hazája s guberniuma ellen való nyilván való dolgokban elegendje.”⁴² Egy következő levelében így panaszkodott: „azonban kedves sógor uram nem tűrhetem, hogy méltó panaszomat k[e]g[yelme]d[ne]k ki ne jelensem Bethlen Miklós úr minemű Istentelenül describált engemet az felséges udvarban, hogy én olyan erőszakos potentiarius ember vagyok, mint szintén az szegény Teleki Mihály [...] soha bizony az ő k[e]g[yelme]d hamis vádgya alatt nem heverek, sőt ha mindenemet rá költenémis demonstrálok mind ő Felségének, mind az felséges udvarnak hogy I[ste]ntelenség, hamisság minden punctuma memoriálisának és hogy én ártatlan vagyok azokban mellyekel engemet describált.”⁴³ Bethlent jó híre, politikai hitele megrontójaként ábrázolta leveleiben, aki képes mindenféle istentelen tettet elkövetni ellene, ő maga pedig ártatlan, a kancellár praktikáinak az áldozata.

Kálnokit nemcsak a Bethlen Miklóssal folytatott perlekedésébe avatta be, hanem a Katolikus Státus ügyeiről is beszámolt, és kérte, hogy leveleit tartsa titokban, küldje vissza vagy égesse el őket, többször figyelmeztette, hogy Szentkeresztü András ne tudjon ezekről a

⁴⁰ KvNL Korda cs. 50, 369°.

⁴¹ KvNL Korda cs. 50, 219°.

⁴² KvNL Korda cs. 50, 339°–340°.

⁴³ KvNL Korda cs. 50, 355°.

dolgokról: „azért édes sógorom edgyet értvén a Páterrel, oly titkosson s csendessen folytassa a dolgokat, hogy Sz[ent]Kereszti urunk hírvél ne legyen, mert bizony el rontja másutt, a mit építtetni akarnánk.”⁴⁴

Apor a kincstartói funkciót Kálnokinak szánta a generálisságért cserében, azonban ezt feltételekhez kötötte, amelyek jól jellemzik személyét, ugyanis elvárta, hogy a generális fizetését megnöveljék, a bogácsi dézsma maradjon nála, a fehérvári portiót is egyenlően osszák el a gubernátor, a kincstartó és a generális között, kijelentve: „mert én Isten láttya lelkemet kész vagyok resignálni, csak lássam a fundamentumát, hogy édes hazám vigasztalására magyarnak s a magyarok közül catholicusnak cedálhatom, s hogy annál csendesebben szállhassak koporsómban.”⁴⁵ A vitatott kincstartói funkció betöltésének problémája igen gyakran előkerül leveleiben is, mivel ravasz tervei miatt az udvarban is és az erdélyiek is vádolták: „Irja azt is K[e]g[yelme]d, hogy azzal nevetnek engemet ott fen az emberek hogy a Generalissagot a Thesaurariatussággal edgyüt akarom viselni, bizony énis nevetetem azok[na]k az emberek[ne]k bolondságokat, úgy hiszem senki nem látta még arról való memorialisomat eő Felségéné, hogy azt ambiáltam volna, sem penig nem írtam mások[na]k is felőlle, sőt az elmémet sem attam raja.”⁴⁶ Gyakran vádolták kapzsisággal és azzal, hogy mindent magának akar, amit, úgy tűnik, hogy Kálnoki meg is írt neki, ezek ellen a vádak ellen kellett védekeznie.

Bár tetteit a haza és a katolikusok érdekeinek védelmével indokolja, nem sikerült lepleznie azt, hogy mennyire fontos volt számára az anyagi javak szerzése, ezt igazolják a generális fizetés kapcsán küldött alkudozó levelei, valamint testamentuma is, melyhez fogható gazdagságról kevesen hagyatkoztak Erdélyben. Ő sürgette leveleiben a két család közti rokoni szál megerősítését Apor Péter és Kálnoki Borbála házassága által („Isten akarattyában oly fő emberségben hagyom az öcsémet, hogy k[egye]lme[k] böcsületinek Erdélyi módon tisztességesen meg felelhessen, mivel hogy az mi holtunk után, ugyan csak a micsodások a székelység között ők maradnak, az kik uroknak s hazájoknak jövendőbennis szolgálhassanak. Azértis akartam candide et syncere házamnak s k[egye]lme[e]d házának való szoros conjunctioját”).⁴⁷ Apor István leveleiből kiderül, hogy unokaöccse először visszautasította a házasságot, amiért Kálnoki megsértődött, majd az idősebbik Apor rábeszélte az ifjú „változó és éretlen elméjét”.⁴⁸ Több levelében kérte Kálnokit, hogy döntsön a két fiatal frigyéről, a házasságkötés utáni missziliéseiből az derül ki, hogy sokallta a költségeket, a fényűzést. Gúnyosan írt Kálnokinak az esküvő után 1699 júliusában: „Sok írással k[e]g[elme]det nem terhelem, gondolván igen meg fáradott k[e]g[yelme]d az tánczban, az lakodalom hogy dicsiretesen véghez ment, igen akarom, de félek attól, hogy ha meg ízelek az erdélyiek, mind oda mennek házasodni”.⁴⁹ Ugyanígy hangnemben írt Mikes Mihálynak is a bécsi lakodalomról: „Kár k[e]g[yelme]tek az francia királyt, római pápát és az muszka császárt el nem hivatta az lakodalomra, tudom, hogy követeket küldöttek volna. De bizony bár az ládában hozta volna el az menyecske azt az haszontalan költést, ut sapienti pauca”.⁵⁰

⁴⁴ KvNL Korda cs. 50, 202’.

⁴⁵ KvNL Korda cs. 50, 310’.

⁴⁶ KvNL Korda cs. 50, 370’.

⁴⁷ KvNL Korda cs. 50, 236’.

⁴⁸ KvNL Korda cs. 50, 445’.

⁴⁹ KvNL Korda cs. 50, 326’.

⁵⁰ Uo.

Mikes Mihály a Státus követeként járt Bécsben, ez idő alatt Apor őt is ellátta feladatokkal, tanácsokkal. Neki is írt Bethlen Miklósról: „Azonban édes öcsém de vacantiis officiis minemű projektumokat adott Bethlen Miklós úr az udvarban, k[e]g[yelme]dnek in paribus el küldöttem, minemű Istentelen agytól koholt munka k[e]g[yelme]d csendesen olvasván által, értheti, a szegén gróf Kinszki ur[am] amig éle, mind efféle álnok dolgokkal győzte s terhelé, már most Kinszki ur[am] halála után más Kinszkit akarna magának occupálni, ha találna. K[e]g[yelme]d azért egyet értvén gróf Kálnoki urammal, mind penig Pater Hevenessi urammal, communiculvan a Paterrel a Projectumot minden tehetséggel a ministerek előtt igyekezék k[e]g[yelme]tek annak az álhatatlan, nyughatatlan elméjű embernek csalárd Practikáit remonstrálni. Ha azt az embert meg nem zabolázzák, mind magát, s mind másokat olyan Labyrinthusban hoz, végtüre soha ki nem feselnek belőle.”⁵¹ Bethlen Miklóshoz gyakran kapcsolta leveleiben a labirintus képét, ezzel próbálva hangsúlyozni képmutató, manipulatív jellemét, amely által szerinte megtévesztette, befolyásolta az udvari embereket.

Ezenkívül Mikest a generálissággal kapcsolatos terveibe is beavatta, és a közbenjárását kérte: „A mi az én jóakaró uraim opinióját illeti, hogy a thesaurariatussagot deponáljam s a generátust vegyem fel, bizony dolog édes öcsém ur[am] nékem is régtől fogva az minden intentióm, csak az mint k[e]g[yelme]dnek előbbeni levelemben meg írtam, k[e]g[yelme]dnek azon munkálódjék, hogy böcsületemre resignálhassam ezt, s leválhassam a másikat, mert hogy én olyan becstelenül viseljem a generálisságot, mint Bethlen Gergely ur[am], inkább örök-ké tisztség nélkül kívánnék élni, hane[m] mint annak előtte Kemény János, Mikes Mihály és Teleki Mihály uramék viselték cu[m] respectu et autorit[a]te insuper mivel proximus gradus post officiu[m] gubernatoris megkívánom, hogy a salariumom is vagy superálja a cancellarius salariumát, vagy penig absolute adaequalja.”⁵²

A Rákóczi-szabadságharcra kapcsolatos véleményének is hangot adott, ugyanis a Mikeshez írt egyik leveléből kiderül, hogy az Apor családban is voltak tévelygők, az egyik unokaöccse beállt Mihályi Pál deáknak, Rákóczi ezredesének seregébe. Apor intézkedései arról tanúskodnak, hogy vigyázott a saját és a családja hírnevére és az udvarhoz fűződő hűségükre: „Azonban édes öcsém úr atyafiságoson akarám k[e]g[yelme]dnek értésire adni Apor Farkast innen a Collegiumból Gyerőffy György ki csalta, Magyarországra ki mentenek, [...] a mint hallom az az intentiójok Pál Deák úr seregiben álljanak, meg valom a rossz finak, mint hogy nevemet viseli nem kevés becstelenségemet tapasztalom. Írtam Kálnoki uramk s k[e]g[yelme]dmedetis kérem ad laborallja mentől hamarébb expediáltassék egy erős persecutor in decretum, hogy valahol találtatik, mingyártast kössék meg őket, s kötve hozzák bé. Gyerőffy Györgyét adgyák Pater Vizkeleti úr keziben, Apor Farkast penig az enyimben, bizony meg tanítom Sz[ent] Korona szolgáláni.”⁵³

Apor többször írta leveleiben, hogy ő nem politikus, azonban Szentkereszti Andrással igazi politikusként viselkedett, a színlelés eszközeit használta. Másoknak mindig Bethlen Miklós védelmezőjeként, a Státus ügyeinek akadályozójaként írt róla, több levelezőpartnerét figyelmeztette, hogy legyenek óvatosak vele, Mikest és Kálnokit is többször intette, hogy vigyázzanak, terveiket meg ne neszelje Szentkereszti. Azonban a Szentkeresztihez írt misszilisei (tíz

⁵¹ KvNL Korda cs. 50, 322^{r-v}.

⁵² KvNL Korda cs. 50, 322^r.

⁵³ KvNL Korda cs. 50, 328^v.

levél maradt fenn a leveleskönyvben) arról tanúskodnak, hogy mindvégig próbálta kialakítani és fenntartani vele a jó viszonyt, nem vágyott nyílt konfliktusra. Hízelgést, barátságot, kedvességet mind megpróbált vele, végső elkeseredésében pedig a szemrehányáshoz folyamodott. Többször hangsúlyozta neki címzett leveleiben, mennyire fontos az, hogy béke legyen az ország vezető személyei között („azon kérem legyen ő Felségének s ennek az hazának universalis és indifferens szolgája, s kormányozza k[e]g[ye]l[me]tek úgy a dolgokat, hogy minyájon mondhassunk jót k[e]g[ye]l[me]tek után”), ígérte barátságát és jóakarátát, 1698-as levelében felajánlotta a kölcsönös segítséget a *manus manum lavat* szintagma által. Többször figyelmeztette Szentkeresztit Bethlen Miklós családságaira, aki „sem az egyeséggel sem az hazánk jóvával semmit nem gondol, hanem mindenekben csak az maga ductusát követi és az nagy dominandi libido vagyon benne”. Arra is felhívta a figyelmét, hogy a kancelláriáról időnap előtt kiszivárogtatott hírek a katolikus egyháznak adott kedvezményekről nagy vitát keltek a felekezetek között, kiemelve, hogy a Katolikus Státus tudja, hogy ez honnan származott. „ezt k[e]g[yelmedne]k pro sui directione akará[m] értésire adni, hogy k[e]g[yelme]d esziben vehesse, nem olyan együgyű s bolond a Catholicus Status, hogy ne penetrálná mindezeknek fundametumát, én k[e]g[yelmedne]k mint baráttya úgy írom, a mint hogy in particulari Szentkeresztii Andrásnak bizony jó baráttya is vagyok, de in Communi a mely dolgokat látok, hogy nem helyesen esnek egy áttalljában azokat nem jóvalhatom.”⁵⁴

A Szentkeresztiihez fűződő viszonya is akkor mérgesedett el, amikor már mindenkivel konfliktusa volt, a vicei és a tordai pereit folytatták, 1700 júliusában írt neki szemrehányó sorokat: „bizony dolog én k[e]g[ye]l[me]det olyan meg hit emberem[ne]k tartottam, hogy k[e]g[yelme]d barátságát immobilisnek gondoltam, de meg vallom, jobb a confidenter való szólás és írás, k[e]g[ye]l[me]dben igen meg ütköztem, mitől lehessen az, hogy k[e]g[ye]l[me]d másokat ez előtt két holnappal tudósít, s engemet a kinek bőreben jár az a materia, most illy későre most is penig csak velum alatt, holott az én tuttamra én is a Gubernális Sessioban edgyik személy lévén s nem olyan el vetett szolgája penig ő Felségének, a mint némelyek és k[e]g[ye]l[me]d dis gondolja. Méltán meg várhatnám s várhatom ennekutánais k[e]g[ye]l[med]től, ha másokat tudósít, engemet is tudósítson, annyival inkább mert én nekem is k[e]g[ye]l[me]d szintén olyan fizetett szolgám, mint mások[na]k”⁵⁵

Apor leveleiből úgy tűnik, hogy igen büszke volt nemesi rangjára és igen érzékenyen érintette, amikor ezt támadták, ugyanis felháborodva írta Fiáthnak, hogy ő nemcsak példabeszédekből, hanem históriákból és káptalani iratokból bizonyítja, hogy családja kétszáz évvel azelőtt is nemes volt.

Leveleiben a hatalmaskodó, panaszkodó, alázatos, fondorlatos, ironikus, kegyeskedő nagyrú egyaránt megjelenik, megpróbálta megtalálni mindenkivel a helyzetnek és a személynek megfelelő hangnemet és az elvárásoknak megfelelően mutatkozni.

Összegezeként elmondható, hogy leveleiben több olyan tényező különíthető el, amelyekkel megalkotja önképét; felekezetét, nemzetiségét, kortársaihoz fűződő viszonyát egyaránt felhasználta erre. Apornak heves természete és gyakran kétes pénzszerzési eljárásai miatt ismételtelen szüksége volt saját imázsának erősítésére, pozitív irányba terelésére, amelyre nemcsak a saját leveleit használta fel, hanem másokat is, megkérte őket, hogy beszéljenek az érdekében.

⁵⁴ KvNL Korda cs. 50, 364°.

⁵⁵ KvNL Korda cs. 50, 439°.

Fontos szerepet játszott a felekezete, sok mindent a religio nevében tett, ezenkívül nemzetiségét is fontosnak tartotta, gyakran hangsúlyozta, hogy a haza érdekeit kell szem előtt tartani, magyarokat kell a tisztségekbe ültetni. Aport levelei alapján leginkább egy pókhoz hasonlítanám, aki állandóan terveket szőtt, embereket mozgósított, mozgatott, és amikor az udvarból Erdélybe rendelt felettesek ezt megakadályozták, riadót fűjt.

Katolikus érdekeket szolgálva is igazi hazafinak tartotta magát, visszautasítva a szabadságharcban való részvételt vagy a lázadás bármilyen formáját, inkább ismeretség, kapcsolatok, megfelelő érvek által próbált érvényesülni világában, mint a jól bevált utat elhagyva újabb szerepeket keresni. A más felekezetűeket inkább ellenfélként, mint ellenségként kezelte. Leveleskönyve igen jól illusztrálja azt, hogy az erdélyi nemesek kapcsolataik segítségével miként igazgatják saját és hozzátartozóik sorsát, milyen érdekrendszerek, kapcsolatháló alakultak ki a 17. század végi és 18. század eleji Erdélyben.

Forms of Self-representation in Apor István's Letter Book

Keywords: Apor István, letters, correspondence, simulatio, dissimulatio

The paper analyzes the letter book compiled by Apor István, the Transylvania's treasurer, which contains the copies of the letters sent to Vienna between 1696–1701. After a short presentation of the manuscript, the research focuses on the letters sent by Apor István to the Hungarian noblemen in Vienna. It centers on the self-representation, the simulation and dissimulation towards some of the letters' recipients, the evaluation of self-activity and also some descriptions of his contemporaries. The letters reveal the powerful nobleman, humble and shrewd, ironic and pious, who tries to find the appropriate voices for the various situations and people, representing himself according to social expectations. His letters are a good example of the political discourse through which the author identifies himself through religion, the relationship with his country and his contemporaries. Due to his dominant character, and the suspicious financial activities, Apor repeatedly needed to improve his own image through simulation and dissimulation. To this aim he used not only his letters but also his influence, convincing other people to act in his favor.